

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Neerhoek Fase 1

Dentergem, West-Vlaanderen

2025B375

ARCHEOLOGIENOTA

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

VEC

Vlaams
Erfgoed
Centrum

GATE
ARCHEOLOGIE

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Wouter Van Goidsenhoven

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2025

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	3
1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Synthese	5
1.3 Gemotiveerd advies	6
1.4 Programma van Maatregelen	8
1.4.1 De aanleiding van het vooronderzoek	8
1.4.2 Bepalen van de onderzoeksstrategie	8
1.4.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	8
1.4.4 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	9
1.4.5 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken	10
1.4.6 Eventuele afwijkingen van de CGP	11
1.4.7 Noodzakelijke competenties van de uitvoerders	12
1.4.8 Vondsten	12
1.5 Conclusie	12
BIBLIOGRAFIE	13
BIJLAGE	14

INLEIDING

De initiatiefnemer plant herinrichtingwerken in Dentergem. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 190 699 m².

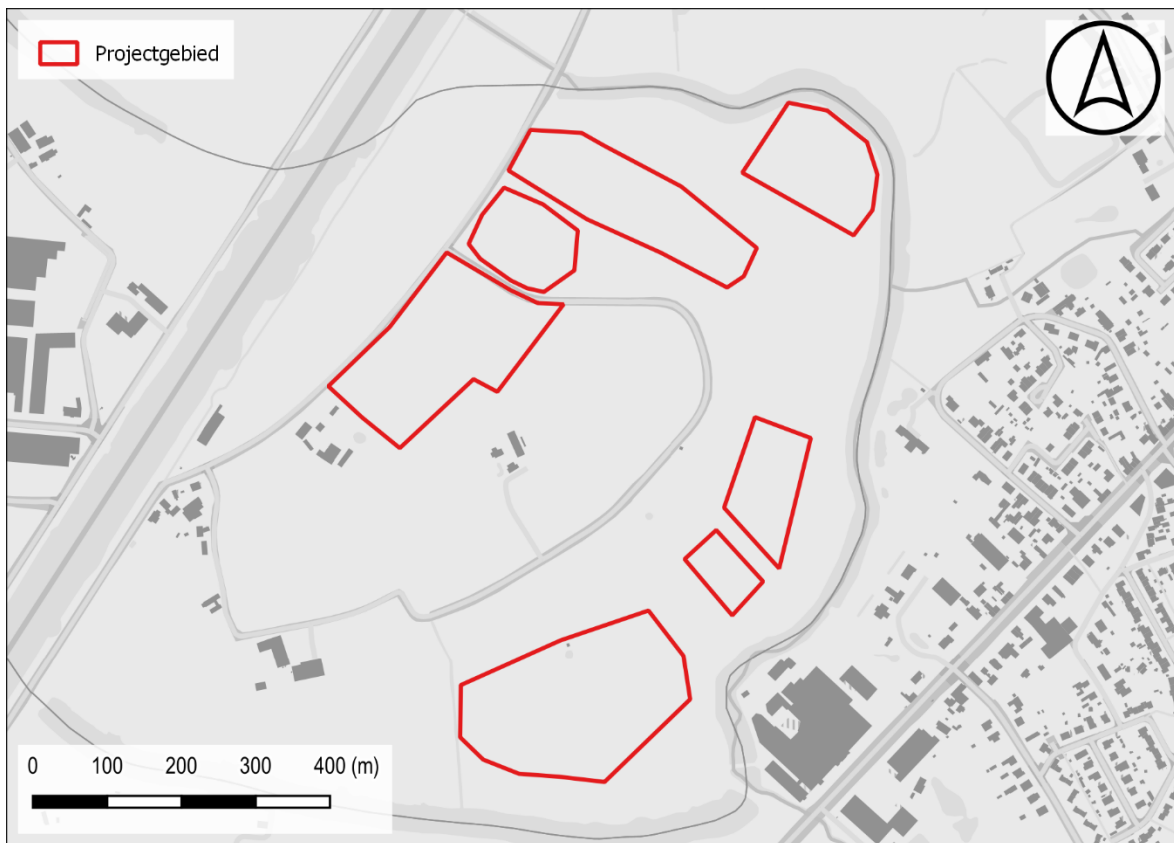
Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als agrarisch gebied met ecologisch belang. Het plangebied situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de aanvrager publiekrechtelijk is en gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 1000 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie en aansluitend landschappelijk bodemonderzoek op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2024B375	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
BOUNDING GEOMETRY	X ₁ : 84660	Y ₁ : 180206
	X ₂ : 86240	Y ₂ : 181336
KADASTER	Dentergem, Afdeling 3 (Oeselgem), Sectie C, nummers 180A, 181A, 183B, 183C, 179A, 178A, 176A, 175A, 174A, 172A, 125A, 143T, 192A, 195C, 195B, 198C, 199A, 200C, 201C, 198B, 200B, 201B, 202A, 203A, 205A, 206A, 210D, 211D, 213B, 213C	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

1.2 Synthese

De opdrachtgever plant infrastructuurwerken in functie van natuurherstel rondom de Neerhoek te Oeselgem, deelgemeente van Dentergem. Het volledige terrein beslaat een gecombineerde oppervlakte van ca. 190 699 m². De ingrepen vormen geen aaneengesloten geheel en kunnen opgesplitst worden in 10 deelzones. In alle zones vinden vlakdekkende afgravingen plaats die variëren tussen minimaal het afgraven van de teelaarde en maximaal een ingreep van ca. 1 m onder het huidige maaiveld.

Oeselgem is gelegen op de linkeroevers van de oude Leievallei. Het onderzoeksgebied is gelegen ten oosten van het dorpscentrum, binnen een oude meander van de Leie die vandaag is afgesloten door de rechte trekking van de rivier. Ten oosten van het plangebied stroomt de Zoubeek die deels het verloop van de oude meander volgt en uitmondt in de gekanaliseerde Leie. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een top weer die bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Holoceen die mogelijk rusten op eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen. Op de bodemkaart kan het verloop van de oude meander nog herkend worden. Langs de oost en noordzijde van het projectgebied is een hydromorfe kleibodem weergegeven. In het westen van het gebied is een matig natte zandleembodem weergegeven. De drogere randen van de oude meander en hogere opduikingen binnen het meersgebied langs de rivier waren ongetwijfeld zeer aantrekkelijk voor rondtrekkende groepen jager-verzamelaars. Teneinde de bodemopbouw te evalueren en de impact van de geplande werken te kunnen inschatten op eventueel aanwezig erfgoed werd reeds een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd. Hierbij werden geen bewaarde restanten van bodemontwikkeling waargenomen. Tevens werd vastgesteld dat grote delen in het noorden van het terrein de top van het bodemprofiel bestond uit een antropogeen pakket dat de vulling van oudere vijvers of plassen betreft. Samengevat kan gesteld worden dat er geen gunstige bewaringsomstandigheden voor artefactensites werden waargenomen en dat verder onderzoek ter hoogte van zone 3, een deel van zone 4 en zone 5 weinig zinvol is. Ter hoogte van de overige deelzones kan verder onderzoek in functie van bodemsporen mogelijk wel nog leiden tot kenniswinst.

Op het cartografische materiaal is te zien dat de randen van de oude loop van de Leie voornamelijk als natter grasland zijn ingekleurd. Op de Ferrariskaart is te zien dat er binnen de oude meander echter ook percelen akkerland en bebouwing zijn afgebeeld. De drogere delen binnen de meander moeten ook voor oudere landbouwgemeenschappen strategisch zeer gunstig geweest zijn. Op de topografische kaart Vandermaelen is een vergelijkbare situatie te herkennen waarbij de zones van het plangebied voornamelijk samenvallen met grasland. Doorheen de orthofotosequentie van de voorbije decennia is weinig tot geen verandering op te merken inzake het landgebruik.

Ter hoogte van het plangebied werd voor enkele terreindelen reeds een archeologienota opgemaakt en een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek had betrekking op andere geplande ingrepen. De bevindingen van dit kleinere bodemonderzoek komen grotendeels overeen met de bevindingen van het landschappelijke bodemonderzoek dat is uitgevoerd over het grotere geheel. Daarnaast geeft de CAI binnen de oude Leiemeander de mogelijke aanwezigheid weer van een grafmonument uit de bronstijd. Ook bij onderzoek aan de Heirweg te Olsene, ten noordoosten, van de meander werd bij onderzoek een grafmonument aangetroffen uit de midden bronstijd. Bij luchtfotografische prospectie zijn ook verder langs de Leievallei meerdere cirkelvormige structuren in kaart

gebracht. In de ruime omgeving van het plangebied zijn meerdere archeologische vindplaatsen gekend. Het merendeel hiervan is gelegen op iets hoger en droger gebied langs beide zijden van de oude Leievallei. Richting het centrum van Oeselgem werden zowel aan de Vijvestraat als de Catharinastraat bewoningssporen uit de late bronstijd tot vroege ijzertijd en late ijzertijd tot vroege Romeinse periode onderzocht. Tijdens het onderzoek aan de Vijvestraat werden eveneens meerdere lithische artefacten ingezameld die ook in de metaaltijden gedateerd kunnen worden. Naast dit tastbare erfgoed zijn ook meerdere indicatoren aangeduid op het kaartbeeld van de CAI. Dit betreft voornamelijk cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse en jongere hoeves met walgracht of landelijke infrastructuur. In de ruime omgeving werden ook meerdere veldprospecties uitgevoerd waarbij werd vondstmateriaal uit het neolithicum, metaaltijden en Romeinse periode gerecupereerd. De gekende waarden wijzen op een zo goed als doorlopende menselijke aanwezigheid in de omgeving van het plangebied sinds de steentijden.

Concreet dient ter hoogte van het plangebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De waarnemingen van het landschappelijk bodemonderzoek wijzen echter niet op gunstige bewaringsomstandigheden m.b.t. artefactenconcentraties. Daarnaast kunnen ook delen van het plangebied als verstoord beschouwd worden door de vroegere aanwezigheid van vijvers. In het deel waar geen verstoring werd vastgesteld dient echter wel nog uitgegaan te worden van een mogelijke aanwezigheid van erfgoed bestaand uit bodemsporen. De meest geschikte manier om deze aanwezigheid te evalueren en de impact van de geplande werken hierop in te schatten is een proefsleuvenonderzoek.

1.3 Gemotiveerd advies

Uit de gegevens van het bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek blijkt nog een trefkans inzake archeologisch erfgoed op een deel van het onderzoeksgebied. Verder onderzoek door middel van proefsleuven wordt in deze zones noodzakelijk geacht.

Volgende onderzoeksmethoden werden overwogen:

-gespecialiseerd archivalisch onderzoek: in specifieke gevallen is bijkomend, gespecialiseerd bronnenonderzoek aangewezen. Deze vorm van archiefonderzoek heeft vooral betrekking op zeer specifieke contexten. Eén van de meest voorkomende voorbeelden waar doorgedreven archivalisch onderzoek nodig is betreft locaties binnen het frontgebied van de Eerste Wereldoorlog.

De beschikbare bronnen geven geen gekarteerde bebouwing weer binnen de deelzones van het onderzoeksgebied. Bijkomend bronnenonderzoek zal in dit geval niet leiden tot meer inzicht inzake aanwezige relictten of een verfijnde onderzoeksstrategie. Terreinwaarnemingen zijn noodzakelijk.

-landschappelijk bodemonderzoek: een landschappelijk bodemonderzoek kan altijd zinvol zijn indien er onzekerheid is over de bodemopbouw, bewaringscondities of verstoringsgraad.

Binnen de grenzen van het onderzoeksgebied werd reeds een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd. Er werden nergens binnen de afgebakende zones gunstige bewaringskansen m.b.t. artefactensites waargenomen. Tevens werd vastgesteld dat in de noordelijke zones verder onderzoek door middel van proefsleuven eveneens weinig zinvol zou zijn.

-geofysisch onderzoek: een geofysisch onderzoek heeft in hoofdzaak als doel om, zonder ingreep in de bodem, grotere ondergrondse anomalieën in kaart te brengen. In hoofdzaak betreft het structuren zoals muurresten, funderingen of metalen structuren. Ook kunnen sterke verschillen in bodemsamenstelling door middel van deze onderzoeksmethode gevat worden.

Het uitvoeren van een geofysisch onderzoek wordt in dit geval weinig zinvol geacht.

-verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek: een verkennend archeologisch onderzoek heeft als doel bewaarde vondstenconcentraties in kaart te brengen door middel van een extensief boorgrid. In geval van een positieve waarneming kan met behulp van een waarderend archeologisch booronderzoek in een denser grid de eigenlijke artefactenconcentratie gelokaliseerd worden. Op basis van de resultaten van deze booronderzoeken kan overgegaan worden tot de aanleg van proefputten of een opgraving in functie van een bewaarde artefactensite.

Op basis van de waarnemingen van het landschappelijk bodemonderzoek kan gesteld worden dat de kans op kenniswinst bij verder onderzoek in functie van artefactenconcentraties zeer beperkt is.

-veldkartering: een veldkartering bestaat uit een systematische visuele inspectie van een terrein en het inventariseren van eventuele oppervlaktevondsten. Deze prospectiemethode wordt bij voorkeur aangewend op terreinen die regelmatige oppervlaktebewerking kennen. De kartering wordt uitgevoerd in parallelle raaien met een regelmatige tussenafstand. Op basis van waarnemingen kunnen eventueel interessante zones afgebakend worden. Afhankelijk van het karakter van het gerecupereerde vondstmateriaal kunnen gerichtere keuzes gemaakt worden in de eventueel te volgen onderzoeksstrategie op een terrein.

Het uitvoeren van een veldkartering wordt als weinig zinvol ingeschat. Het programma van maatregelen voorziet immers reeds onderzoeksmethoden om in-situ bewaarde artefactensites in kaart te brengen en te waarderen. Tevens is slechts een deel van het terrein in gebruik als akkerland.

-proefsleuven: een proefsleuvenonderzoek heeft als doel steekproefsgewijs het terrein archeologisch te inventariseren en vanuit de resultaten van dit vooronderzoek over de aanwezigheid van relevant erfgoed en de impact van de geplande werken hierop.

Ter hoogte van de zones waar geen diepergaande verstoring werd waargenomen dient wel nog uitgegaan te worden van een trefkans inzake erfgoed bestaand uit bodemsporen. De gekende waarden wijzen immers op bewoning in de metaaltijden en Romeinse periode in de omgeving van het plangebied. Tevens werd een mogelijke grafcirkel herkend binnen de oude Leiemeander. De meest geschikte manier om dergelijk erfgoed in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten is een proefsleuvenonderzoek.

1.4 Programma van Maatregelen

1.4.1 De aanleiding van het vooronderzoek

Cf. supra, punt 1.1 Verslag van Resultaten

1.4.2 Bepalen van de onderzoeksstrategie

De keuze voor een proefsleuvenonderzoek werd afgetoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

-mogelijk: er worden geen fysieke obstakels verwacht waardoor het proefsleuvenonderzoek niet uitgevoerd kan worden.

-nuttig: gezien de archeologische verwachting is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte manier om eventueel aanwezige archeologische resten in kaart te brengen om vervolgens de impact van de geplande werken hierop te kunnen bepalen.

-schadelijk: de impact tijdens een proefsleuvenonderzoek op eventueel aanwezig erfgoed is normaliter beperkt, hierdoor blijven aanwezige relictten bewaard voor verder onderzoek.

-noodzakelijk: gelet op het feit dat de geplande werken een ingreep in de bodem impliceren tot op mogelijk archeologisch relevante diepte moet vooralsnog uitgegaan worden van een scenario waarbij in-situ bewaring onmogelijk is.

1.4.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Doel van het proefsleuvenonderzoek is een inschatting maken van eventueel aanwezig erfgoed bestaand uit bodemsporen. Van belang bij het proefsleuvenonderzoek is dat minstens volgende onderzoeksvragen beantwoord worden.

-wat zijn de waargenomen bodemhorizonten? Hoe verhouden de waarnemingen in de profielputten zich ten opzichte van deze van het landschappelijk bodemonderzoek?

-in hoeverre is de bodemopbouw nog intact? Is er sprake van lokale verstoring?

-zijn er (nog) bodemsporen aanwezig? In welke mate zijn ze natuurlijk of antropogeen?

-op welke diepte bevindt het archeologisch leesbare niveau zich? Is er sprake van meerdere sporenniveaus?

- wat is de bewaringstoestand van de antropogene sporen?
- kunnen de bodemkundige vaststellingen gerelateerd worden aan de eventuele afwezigheid van antropogene sporen?
- wat is de relatie tussen de bodem, het landschap en de archeologische waarnemingen?
- maken de oudere sporen deel uit van één of meerdere structuren, is er een ruimtelijk verband?
- kan op basis van het gerecupereerde materiaal een uitspraak gedaan worden over datering of fasering? Behoren de oudere sporen tot één of meerdere periodes?
- kan op basis van de waargenomen archeologische fenomenen een uitspraak gedaan worden over de aard en omvang van de menselijke aanwezigheid?
- zijn er indicaties die wijzen op de inrichting van een erf of nederzetting?
- zijn er indicaties voor de inrichting van een funeraire ruimte? wat is de omvang? hoeveel niveaus? geschatte aantal individuen?
- voor waardevolle vindplaats(en) die bedreigd worden door de geplande werkzaamheden: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (m.a.w. is behoud in situ mogelijk)?
- voor bedreigde waardevolle vindplaatsen die niet in-situ bewaard kunnen blijven:
 - ° wat is de ruimtelijke afbakening (in X, Y en Z coördinaten) van de zone(s) voor vervolgonderzoek?
 - ° welke aspecten verdienen bijzondere aandacht?
 - ° welke vraagstellingen zijn voor het vervolgonderzoek relevant?
 - ° zijn er voor de beantwoording van de vraagstelling(en) natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke types staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

1.4.4 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Tot op heden werd reeds een bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd met betrekking tot het projectgebied te Oeselgem. Hieruit kon een trefkans erfoegd in de vorm van bodemsporen op een deel van het onderzoeksgebied afgeleid worden.

1.4.5 Onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

De meest geschikte onderzoeksmethode met betrekking tot archeologisch erfgoed bestaand uit bodemsporen is een proefsleuvenonderzoek. Het proefsleuvenonderzoek heeft betrekking op de zones waar geen vlakdekkende verstoring werd waargenomen tijdens het landschappelijk bodemonderzoek.

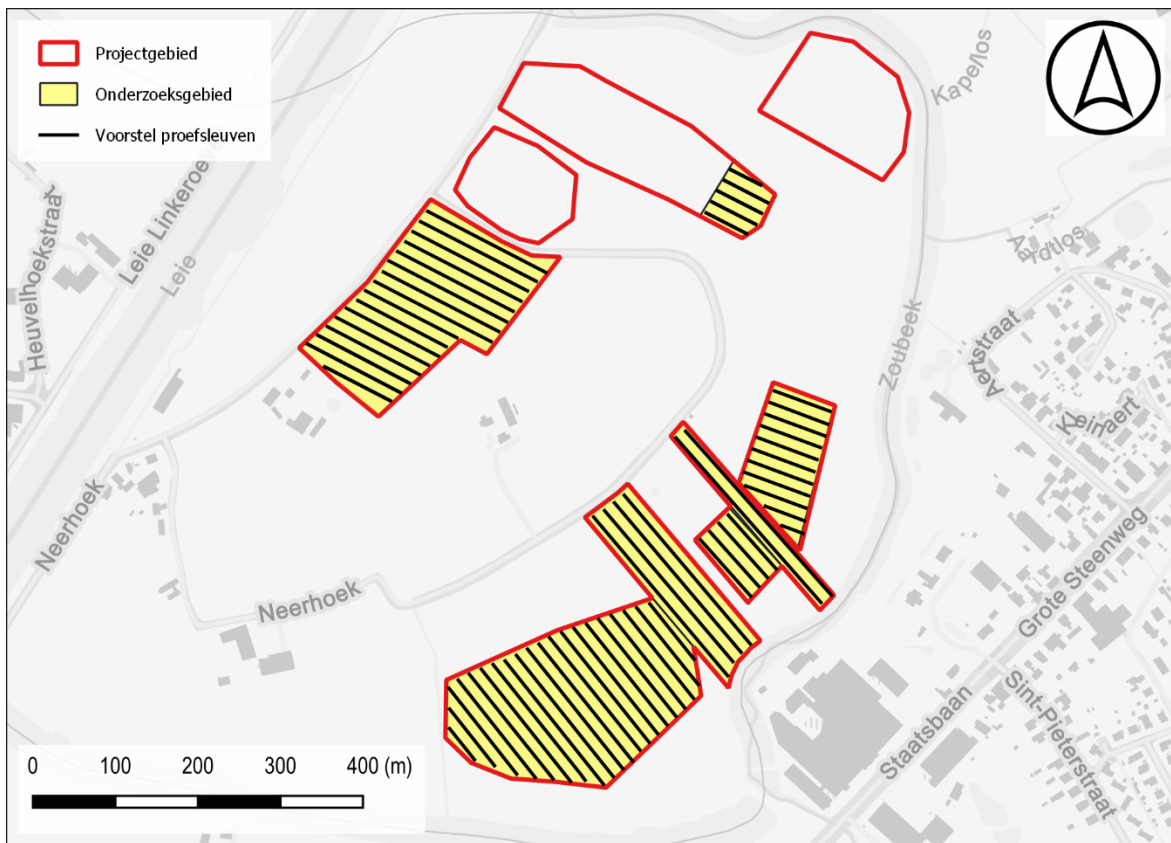
Vóór het onderzoek aanvangt bekomt de veldwerkleider de nodige leidingplannen. Deze plannen dienen continu aanwezig te zijn gedurende de uitvoering van het archeologisch veldwerk.

Het proefsleuvenonderzoek dient een statistisch representatief deel van het terrein te inventariseren. De proefsleuven worden aangelegd in een regelmatig patroon met tussenafstand van maximaal 15 m.

De archeologische prospectie met ingreep in de bodem wordt als succesvol beschouwd indien er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het rapport wordt opgeleverd.

De sleuven worden zoveel mogelijk haaks op de oude meander van de Leie ingeplant ingeplant in functie van het landschap.

De zone waar een proefsleuvenonderzoek nog kan leiden tot kenniswinst heeft een gecombineerde oppervlakte van ca. **133 067 m²**. De proefsleuven dienen 10% van de onderzoekbare oppervlakte te beslaan met bijkomend ca. 2,5% aan kijkvensters of dwars/volgsleuven waar relevant. De kijkvensters dienen voldoende groot te zijn om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen.

Figuur 2: Voorstel proefsleuven t.a.v. de GRB-basiskaart (© geopunt)

De proefsleuven worden aangelegd door een rupskraan met gladde bak. Deze graafmachine dient over voldoende vermogen te beschikken om een vlotte werking te garanderen. De minimale breedte van de kraanbak bedraagt 2 m. De proefsleuven worden laagsgewijs uitgegraven door de kraan, onder begeleiding van de veldwerkleider, tot op het archeologisch leesbaar niveau. Indien sprake is van meerdere sporenniveaus wordt pas gezakt naar het dieperliggende niveau indien het bovenliggende vrij is van sporen. Hierbij wordt de oorspronkelijke sleuf breder gemaakt waardoor de graafmachine in staat is om een nieuwe sleuf aan te leggen op het diepere niveau.

Hoewel voorafgaand reeds een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd werd, dient tijdens het proefsleuvenonderzoek eveneens aandacht uitgaan naar de bodemkundige situatie binnen het plangebied en de relatie met de aanwezige sporen. Hiervoor dienen profielkolommen aangelegd te worden. Deze worden geïnterpreteerd door een aardkundige. Minimaal wordt één profielkolom per sleuf aangelegd, in een geschrinkt patroon. Ze worden tot minstens 40 cm in het ongeroerd sediment uitgegraven. Het vooronderzoek met ingreep in de bodem, zijnde veldwerk, verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

1.4.6 Eventuele afwijkingen van de CGP

Voor de prospectie met ingreep in de bodem worden geen situaties verwacht waarin afgeweken zal moeten worden van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

1.4.7 Noodzakelijke competenties van de uitvoerders

Het team bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider onder begeleiding van een erkend archeoloog, deze veldwerkleider voldoet aan de bepalingen in de Code van Goede Praktijk en heeft aantoonbare ervaring als leidinggevende bij proefsleuvenonderzoek in fluviatiele contexten.

- een assistent-archeoloog voldoende aan de vereisten van de Code van Goede Praktijk.

- een aardkundige, deze aardkundige begeleidt de bodemkundige waarnemingen tijdens het proefsleuvenonderzoek. Hij/zij rapporteert over de waarnemingen.

Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet onder toezicht van de erkende archeoloog. Conform de Code van Goede Praktijk artikel 9.3 ligt de beslissing tot natuurwetenschappelijke staalname bij de veldwerkleider. Dit in overleg met de aardkundige en het Agentschap Onroerend Erfgoed wanneer relevant. In de raamprijs wordt bij voorkeur een stelpost voorzien die kan aangesproken worden voor natuurwetenschappelijk onderzoek indien nodig. Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet onder toezicht van de erkende archeoloog.

1.4.8 Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het archeologisch vooronderzoek conform de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Vóór de start van het onderzoek worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar, het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van het opgravingsarchief plaats. Indien een vervolgonderzoek noodzakelijk blijkt, dient het opgravingsarchief integraal overgedragen te worden aan de uitvoerder van dit vervolgonderzoek.

1.5 Conclusie

De initiatiefnemer plant de herinrichting van het landschap ter hoogte van de Neerhoek te Oeselgem. Op basis van de gegevens van de bureaustudie en het landschappelijk bodemonderzoek moet ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan worden van een trefkans archeologisch erfgoed bestaand uit bodemsporen. De meest geschikte onderzoeksmethode om deze relictten in kaart te brengen en de impact van de geplande werken hierop in te schatten is een proefsleuvenonderzoek.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Niet van toepassing

KAARTMATERIAAL

Niet van toepassing

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Voorstel proefsleuven t.a.v. de GRB-basiskaart (© geopunt).....	11

